

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 25.

У НОВОМ САДУ 18. ЈУНИЈА 1887.

ГОД. III.

НА СТРАНПУТИЦИ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ СРПСКОГ НАРОДНОГ ЖИВОТА.

НАПИСАО МИЛУТИН ЈАКШИЋ.

(Наставак.)

II.

Жива магла обмотала село, па овлажила и омекшала све. Срце чисто застрепи као онај жути увели листак, што пада под теретом капље росине и нечујно затрепери у зраку, пуном сићушних капљица. Селом овлада чама, док је за час јутром или вечером не прекине мелодични глас звона. Па онда опет мир.

Ал није свугде мир.

Душу татора Леонтије ча-Крстина обузело је силно неспокојство. Докле ће се отегнути тај процес око винограда? Не држи га место, не може мирно да спава, није му сладак залагај, што га поједе, и гутљај, што га попије. И седина га обузела, а корак до гроба можда није више тако велик. Стар човек, па зар у злу да проведе своју старост, зар грех да му иза гроба притисне душу, као што ће прна земља тело? „Боже, Боже,“ помислио би старац више пута у цркви, „ослободи ме ти овог терета.“ А још кад млади поп Милош стане на сред цркве, па почне придиковати, њега свег мрави подиђу. У цркви, где му је души тако пријатно, као старачкој му машти у рајском насељу, које себи тако живо преставља, — у тој истој цркви гроза га хвата. Не због цркве, не ни због поп-Милоша, који му душу тако свесрдно к Богу узноси, већ због оног страшног места у његовим проповедима, којим пружа прст на ону живу рану у његову срцу. Говори им често о старој српској, Косовској, неслози, од које Србина ни лекарије петстолетног чемера и горчине нису излечиле. Он опомиње људе, да се чувају од порока, опомиње их тако благо, он проклиње грех, проклиње га тако страшно. Људи и нехотице погледају на узвишени стб таторов, а поглед таторов тоне у онај хладни мрамор.

Чича Леонтија је већ много пута у таквој прилици опростио своме брату све увреде, али никако не може да му се приближи. Задржава га неки стид и јогунство и крутост.

После опет отме маха стара мржња и расте и диже се све више.

Тако се свалио на његове груди сињи терет, па не може да дише.

„Иди,“ вели, „Младене, к томе Карлу, однеси му и новаца, па му кажи, нек похити, нек и подмити, шта ли ће радити. Живот ми је горак са тог процеса.“

Младен на то само зловољно свиде половни дороц, навуче јанкел, узне бољи шешир и новце па оде.

Баба Мила врти главом и шапуће: „Боже, Боже, шта ће изићи из тога! Аратос ти винограда и свега! Никад мира...“

Она јадница остарила, па јој се многе успомене избрисале из књиге сећања. Заборавила је, да је она замесила квасац том процесу. Она се само сећа, да већ толико година говори: „Окани га се, Бог га убио!“

Младен иде улицом, а пред очима му слика тог несносног пробисвета Карла Брежовског.

Дође до једне кућице, са које је креч и леп готово са свим поотпадао. Ветар раздувао оно мало трске на крову, па је местимице и сувише трске, местимице јапи мрачна празнина на тавану. Кад прође човек поред такве куће, помисли, да је пуста, или ако види, да су прозорчићи улепљени артијом, претрпани крпом или застрти завесом, сажаљује сиротињу, која у тој пустоши мора да тражи какво такво уточиште од сурова времена.

Младен уђе кроз капију, од које се свако крило изврнуло на своју страну, пређе преко корова штира

и кукуте, који су набујали летос до пред сам праг кућни у плодној банатској црници у лудо. Закуца на собња врата, а из собе одјекну промукло: „Слободно!“ Он отвори врата и уђе, па назва Бога.

Кад је Младен ступио у собу, скочи Карло са столице, скиде шешир (јер обично под шеширом седи у соби), и приђе свому госту, да се с њим рукује.

„Седи, Младене, седи, ево на ову столицу.“

„Хвала, сед'те ви само; наћи ће се и за мене места.“

„На, седи ти на моју столицу, а ја ћу за себе већ наћи где ћу. Дед Марија, донеси из кујне столицу.“

Женска, што је шила крај прозора, устаде нагло и донесе из кујне столицу па седе опет за рад.

Младен пође посматрати собу и лица и ствари у њој.

Мрачна, неокречена собица дошла још у толико мрачнија, што се по ваздуху колута дим од духана. С једне и друге стране стоје два стара политирана кревета, с којих је углађена кора местимице поотпадала, а покривени су финим, но врло повешталим чаршавима. На средини је једноставан сто а око њега три четир сламом исплетене столице. У једном ћошку црни се некакав незграпан орман. На зидовима је на место слика доста повећих пукотина, само се над једним креветом види црна сличица арапске матере божије.

Са домаћином седио је и картао се некакав пропали сеоски трговчић Емил Бркић. И по спољашности и по лицу је за чудо налик на свога домаћина, само је он плав, а онај црн, и његове очи издају много више простоте и лакомислености, него Карлове. Од наследства очина остао му је само још један кожом постављен зимски капут и отмено име: Емил. Ово последње наследство управо му је материнство, јер његова мама била је у своје младо доба врло „нобл дама“, читала је немачке романе, па јој је „отмјеност“ прешла у другу природу. Српски није радо говорила, а врло јој је ласкало, ако би јој ко год у разговору уз простачко презиме Бркић додао и онај красни, милозвучни придевак „фон“. Име Емил миловала је осим због његове отмености још и за то, што је у својој младости проводила несретну љубав са једним врло лепим лајтнантом, који се баш звао Емил, и само је судбина била крива, што од тога „бити имајућег“ брака не би ништа, него племенита и осетљива дама мораде поћи за неотесаницу и простака Марка Бркића. Марко је, до душе, био поштен и вредан трговац, али је тако био под папучом, да му се ни врхичак оног великог поса није видио из те непријатне низине. Кад су про-

пали у вароши, морали су — и без чије пресуде — у изгнанство. А има ли згоднијег места за тај посао, него што је Сумраковац! То каљаво и запуштено место било је за отмену даму много страшније, него сама Сибирија, у којој „од зиме отпадају носови као печурке.“ И Сумраковац је излечио даму од њених лудих фантазија. А знате, шта ју је у Сумраковцу управо излечило? Смрт. Умрла је она, али њена васпитна начела остала су оваплоћена у њену сину. У њему, у Емилу, живи она и после гроба. Емил је по смрти својих родитеља, тако рећи, на врат на нос утукао оно мало мрвица, што је остало од негдањег великог богатства у сеоском дућанчићу у виду лула, бичева, катрана, смокава и букварева, па је за тим почео водити слободан живот. Бивао је писарем, егзекутором, посредником у разним куповинама и т. д. Беше то она иста каријера, којом је корачао и Карло, само је Карло мајстор, а Емил његов шегрт.

За столом је даље и један Мађар ниска чела, широких јабучица, јаким бркова и косе јако намазане и уредно очешљане. Погледао би час доле, час опет на карташе, како жудно грабе један од другог крајцаре: сиротиња од сиротиње. Тада би му се показао на лицу израз сажаљења, као да би хтео рећи: „Сироти!“ Понда би опет спустио очи, уздахнуо би и повукао би се са свим у себе. То је апостол Назарена у суседном мађарском селу, одмах до Сумраковца.

На послетку паде поглед Младенов и на ону женску, што пије крај прозора. То је млађа сестра Карлова, којој је скоро умрло муж, па је дошла своме брату, да код њега нађе уточишта. Она се задала у шав па се и не осврће на друштво. Само новог госта погледа два три пут крадом.

„Како, Младене, како? Шта ради браца Леонтија?“ започе Карло разговор бацивши карте на страну. „Баш се радујем, што си дошао.“

„Дошао сам,“ вели Младен, „послао ме баба, да се разговарам с вама о оној нашој ствари. Не би ли се с тим послом могло мало пожурити? . . .“

„Ништа, ништа, имамо каде, разговараћемо . . .“ као мислио је, кад ови оду. „Разговараћемо се, да богме. Ићи ће то; мора ићи.“

Емил Бркић устаде лено и једва се довуче до врата, јер га карте задржавају. Страстап је карташ, и кад нема новаца, — а то се врло често догађало, — карта се на палидрвца, ако нађе кога, да хоће. Кад је видио, да домаћин нема више воље на картање, оде тражити друго какво друштво, где ће утући још ових неколико досадних часова до вечера, а у вече ће . . . Та, једва га чека.

Карло за тим баци поглед на Мађара, као да хоће да каже од прилике: „На досади си ми“. Овај се одмах скупи, па пође.

„Шта? Хоћеш да идеш, Ништа бачи?“ запитала га бајаги Карло. „Седи још мало.“

„Идем кући, имам посла.“

Карло оде да испрати Мађара; а кад је изилазио из собе, довикне Марији, да донесе госту мало ракије.

И Марија отвори онај црни орман и изнесе једно окрњено стакоце с ракијом, па понуди Младена.

„Узмите,“ вели, „напите, пријатељу.“

„Хвала, хвала.“ И он узе па само метну стакло на уста. Рђава, дуђанска ракија!

Са љубопитством погледа Младен у ту страну госпођу, која уме тако лепо српски да понуди. Мора да је међу Србима одрасла. На њену лицу није могао ништа особита опазити, јер се већ био почео спуштати сумрак.

Младен окренуо главу према прозору па гледа на улицу. Марија опет села код свога прозора, али како не може да шије, и она гледа на улицу. По онде нема баш ништа за гледање. Само црно плато и сива магла и тек по кад кад која жива душа или блатом испрскана кола.

Марија не зна, како да отпочне разговор, па се нашла у малој неприлици. Али се па брзо врати Карло, седе на своје место и стаде развијати своје мисли о процесу, који би се по његову мњењу могао ускорити, али би то стало газда-Леонтију доста новаца. Он држи, да би боље било ићи редовним путем, где су трошкови много мањи. Говорећи о том на широку и на дугачко, уплетао је много правничких израза, не би ли у очима Младеновим изгледао што ученији.

Младен га је невољно слушао. Био је расејан, а поглед му дуга и чешће падне на младу жену. Ова наслонила главу на руку и замишљено гледа кроз прозор. Мрак се на пољу већ био спустио.

Карлу се осушила уста од правног разлагања овог парничног случаја. Био је он дуго времена писар па је изгубио то звање, али му је остао плод од тога рада, знање неколико правних израза. Него зна, да то наследство често Сумраковчанима по скупе повце прода.

Говорио је дуго, а многим речма све већма затришава смисао свога говора. Најпосле сустане па заћути.

„Дел, донеси, Марија, лампу; помрчина је.“

Марија донесе лампу. Кад ју је припала, гледала је у светлост, а ова се још није била разгорела. И поред те слабе светлости очи јој се јако

светлиле. Како је дивно од отих црних очију одударало бело лице!

Младен ју је пажљиво посматрао. Тада му се учини то лепо лице познато. Узе сабирати мисли, да се сети, где ју је видио; али се не могаде сетити.

У томе се отворише врата, а унутра уђе неки издрпан просјак. Друштво га одмах познаде.

„Од куд ти, браца-Мито?“ запитала Карло.

То је био Мита поп-ђукин.

„Зима ме је дотерала овамо. Бар да није те влаге. Нигде сува места. Па и гладан сам. Не знам, што тако брзо огладним . . . Рекох, куда ћу, него код мог Карла. Знаш ли, Карл, знаш ли . . .“ И очи му се засветлише, јер се сетио, како је с Карлом терао, кад је он касир био, а Карло писар. Еј слатка и гадна и луда времена!

„Седи, браца-Мито,“ рече Карло доста хладно. Но срце канда му на мах одмекна те запитала: „Хоћеш ли мало ракије?“

„Да се мало угрејем,“ рече Мита. И испи из сатлика, што је у њему остало, а и не стресе се.

„А има ли што за јело, Маро?“ запитала Карло.

„Нема ништа,“ одговори Марија и погледи брата зачуђено.

„А ти донеси оно парче хлеба, што је остало.“

„А нама?“ шапну Марија готово нечујно, па се онда застиди од тих речи и образе јој обли румен, који јој тако лепо стајаше. „Шта ћемо ми јести?“ помисли она у себи.

Марија донесе и даде Мити парче хлеба. Мита га прими снебивајући се.

Он се од једном уозбиљи. Тек је од скоро почео просити. Ох, како је горак то хлебац! И ово парче, што га је загризао, горчи. Је ли то од граха? Али шта ће, кад га глад гони? Еј, Мито, Мито! Знаш ли, и сећаш ли се, кад си ти овог голог писара частио, бесно, лудо частио? Дрхтао је пред тобом, и преврљао се, и понизно је пузио. Опшеш се, па радиш с њим, што год хоћеш. Тако Мита мисли у себи. Ал кад се хлебом заложии и ракија га загрејала, опет се расположи и поче ћаскати.

„Хвала вам, млада госпођо. Млада госпођа ваљда вам је жена. (Пре је он Карлу говорио ти.) Красна жена, да вам је Бог поживи!“

Марија погледа стидљиво на Младена и насмеја се тим речима.

„А ди ћеш спавати, Мито?“ запитала Карло.

„Јест, јест, морам ићи, да не замркнем са свим. Идем у виноград. Бићу онде у кући још неколико дана. Идем. Хвала! Збогом, господар-Карло! Збогом, добра госпођо! Лаку ноћ, Младене!“

И он оде.

Домаћин и Младен седоше опет.

„Шта зна човек, мора такој сиротињи да удели. Ето, ми немамо у кући више хлеба, морамо и сами купити за вечеру. Тек ми га је жао. Истина, сам је крив својој несрећи, али зар поред свег тог да умре човек од глади?”

Младен га пажљиво слуша.

„Ни нама се не расипа“, продужи Карло. „Него шта ћемо? Та, и овако пропадне доста људи од глади и невоље, а то не би требало да буде код добрих хришћана. Христос је друкчије учио, нег што хришћани раде. Па ето и црква, погледај и њу. Не, не, не ваља то ништа. Све би то требало друкчије да буде, ја мислим, друкчије . . .“

Карло оштро погледа у очи Младену, испитујући му мисли. А и Младен њега пажљиво и с неком сумњом посматра, не разумевајући добро, шта хоће Карло с отим да каже.

„Жао ми је сваког сиромаша, и радо бих сваком помогао, али шта ћу, кад се нема . . .“

Карло упрљо своје сјајне, црне очи у Младена, а Младену чисто тешко издржати тај оштри, силни поглед. Он устаде.

„Лаку ноћ, господар-Карл“, рече, дохвативши шешир. „Гледајте, па пожурите с процесом, да се једаред смиримо. — Ево донео сам вам и мало новаца . . .“ И он му пружи петицу.

Карло хладно прими новац. А Марија поцрвени и захвално погледа Младена.

„Добро, ја ћу сутра ићи у Н., да се разговарам с јарашбировом.“

„Лаку ноћ“, рече још једном Младен.

„Лаку ноћ“, одврати Карло и рукова се с њим.

„Лаку ноћ“, рече и Марија и пружи руку Младену, те се и она рукова с њим.

Кад је Младен изишао на улицу, сав је био збуњен са тог руковања, јер оно беше против обичаја сеоског.

Идући путем кући, више је Младен мислио о Марији него о процесу. Ни сам не зна, од куд му се та женска учинила познатом. Где ју је видио? И је ли ју у опште и видио кад? Па канда и она њега познаје? Од куда? Та су га питања мучила, али он им у својим успоменама није могао наћи одговора. А баш га је јако занимало.

Било се већ смркло, кад је Младен дошао кући.

„Где си за толико, Младене?“ пита ча Леонтија. „Ми те ваздан чекамо на вечеру.“

„Тако, реч по реч, па се спустило и вече. Много ми је приповедао Карл о нашем процесу,“ одговори Младен, по и сам се чудило, како је тако дуго остао. За тим стаде у главном разлагати своје баби намере Карлове.

Баба Мила је приметила то вече на Младену, да је разговорнији и веселији, него обично. Његова суморност и ћутљивост бацале су је баш у бригу. И она и њена снаха Даница обрадовале се томе малом обрту.

Но као да су својом радошћу урекле Младена, јер он се на брзо опет замисли, заћути, па и не узима на ум свако питање својих. Тако сентименталан поседи мало, а није хтео ни вечерати. За тим леже.

Дуго није могао заспати. Из бирта, а овај није далеко од куће ча Крстиних, чује се велика ларма и певанка.

Онде је и Карло. Отишао је тамо, да купи за себе и своју сестру што за вечеру, јер у кући нису имали ништа. Но наишао је на друштво, које се картало. Сео је и сам за њихов сто. Добио је неколико форината, па се онда дао у ниће и частио је.

Његова лепа сестра чека га гладна и нестриљива, све једнако крај лампе шијући кошуљу за другог. Око поноћи прешла ју је и глад, јер ју заситила горчина њена злога удеса. Легла је. Горке сузе ро-силе јој ланита.

(Наставиће се.)

МЛАД СТАРАЦ.

(АНАКРЕОН.)

тар сам. Али, кад се пије,
Не бојим се младих шуша;
Па и игра кад се вије —
Нек се са мном ко окуша!
А смем и на мегдан љути,
Ево, ко ће са старином?

Још ћу сабљу, нож, махнути,
Само држим — купу с вином.
Амо! Где су ти бокали,
Да се, ево, натпијамо!
Има л момак, што се хвали?
Нека дође старцу само! . . .

Б. Бранчић.

ОЛГА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА.

НАПИСАЛА МИЛЕВА СИМИЋА.

(Свршетак.)

Им уђе, приђе мени, пружи ми руку па прошапће:

»Хвала вам, Олга«. — — То је било све, што сам ја чула. Осетила сам, како ми је грчевито стиснуо руку, па онда ми се на очи навуче нека љубичасто жута магла, и ја ништа нисам видела. Хтедох поћи али ми ноге беху тако тешке, као да ми је ко олово о њих притегао. Но то је трајало тек неколико тренутака, па онда пођох до столице да седнем. Док сам ишла, морала сам се одуширати о зид, јер сам корачала баш као оно болесник након тешке болести. Погледам на њега. Он ме је са сажаљењем гледао па кад ја у један мах посрнух, пружио је према мени руке да ме прихвати. Али мора да се сетио свог новог положаја, јер на мах се трже и застане. Помисли, како је мени било у тај мах. Шта ли је само хтео са оним, што ми је рекао? На чему ли ми се захваљивао? Јели можда већ онда знао, како сам га ја узела у обрану, или се сетио, да сам му писала, да му све праштам? Бог би знао, ја не знам ни данас. Али дај да ти приповедим даље.

Неко време бејасмо сви заћутали. Он је корачао горе доле по соби, Ружић се забављао својим послом, а ја — ја сам прибирала снагу за оно, што ми је ваљало да кажем.

»Ружићу, будите тако добри, оставите нас саме«, замолим онда Ружића.

Он ме је послушао.

»Олга, тако је морало бити«, рече ми Павле, пошто је Ружић изашао, затим се хитро дохвати шешира и хтеде поћи.

»Станите!« викнем ја за њим готово заповедајући.

Он стаде као прикован.

»Куд бегате, чега ли се плашите? Не бојте се, ја вам нећу ништа пребацити. Не водите бриге, ја нећу сметнути с ума, шта сте ви дужни својој заручници, ја никад нећу заборавити, шта смо ми једно другом од данас. Ако вам је можда пошло за руком да ме заборавите онако, као што у вашем садањем положају ваља и треба, ваљда нисте заборавили, каква ми је душа. Та ако не умете више да претпоставите, да имам памети, претпоставите бар, да имам васпитања и поноса.

Његове се очи за један мах склопише, тада ме погледа и пређе руком преко чела.

»Па шта хоћете, Олга? Говорите, ја ћу вас слушати.«

»Седите, ја хоћу с вама о нечем да говорим. Он седне.

»Хоћу да вам кажем«, наставих, пошто је он сео, »да је ваше понашање према Ружићевима неумесно, и ја вас светујем, да га измените. Ви од њих немате искренијих пријатеља, па би ваљало да се постарате, да то њихово пријатељство сачувате. Они вам се ничим нису замерили. Или сте им можда у грех уписали, што вам новац ваш, што је био у њих, нису одмах послали? Па то они нису чинили ни из каквих других узрока, већ просто зато, што сте им ви у погледу тога дали врло неразумљив налог. Ви пишете, да вам новац одмах пошаљу, а додајете, да ћете по њега доћи сами. Па зар сте се чудили, што су неколико дана чекали, или ваш долазак, или јаснији налог? Хоћете, да вам нађу и узму стан, а не велите, да ли за вас сама, или са више соба, јер о томе, кад ће вам бити сватови, не споменусте баш ништа. А знате добро, да је, кад оно пођосте, била реч, да ћете и као самац стан променути. То писмо ваше у опште је писано врло збуњено и нејасно. Изипитите га од Ружића, па ћете се уверити и сами о свему, и видићете, да су доиста сасвим добро урадили, што су чекали ваш долазак. А ви сте их с тога можда осудили. Тим, само тим их можете теретити, јер других узрока немате. Ил су вам можда зато криви, што су хтели, да ви будете срећни? Метните руку на срце, па реците, јесу ли они заслужили, да их вређате? Ја сам, видите, доникле умела да вас извиним, што сте онако писали, јер знам, у каквом сте расположењу били онда; али њих, који преко свега тога прелазе, њих је ваше писмо морало увредити. Они су дакле увређени, а не ви. Пробајте мислити, па ћете се уверити, да сте погрешили, а ако не друго, бар та погрешка се даје поправити. Чула сам, да нећете ни мом ујаку да одете. То немојте чинити, себи у хатар не. А не бојте се, нико вам од мојих неће ништа спомињати о ономе, што је било; нико вам неће ништа пребацити. Они ће вас примити као и до сад што

су. Ја сам их зато замолила. Што се пак тиче оног другог писма вашег, рећи ћу вам само толико, да сам се зачудила, што сте га онако писали. Таквом писму никад се нисам надала од вас, јер га нисам заслужила. Нашто онај тон, који провејава цело то писмо? Та за име бога, зар оно, што сте хтели, нисте умели и друкчије рећи? Јесте ли тим хтели да постигнете то, да ја лакше и брже поднесем оно, што имам да сносим? А нашто такав рецепт мени? Та ви тек знате, како сам ја јака.»

Док сам ја то говорила, зарио је он свих десет прстију у косу, главу је оборио доле, и гледао пред-а-се. Неко време смо обоје ћутали.

»Али за бога, Олга, та ја сам онако писао за то, што — —«

»Ћутите, Павле,« прекидох га ја, јер сам видела, да му је тешко говорити. »Ја не тражим од вас никаква правдања, али вам могу рећи, да знам много што-шта, о чему ви можда и не сањате. Да, мало не заборавих; имам још нешто да вам кажем. Било је некад, а ја сам вас замолила, да ме лечите. Ви сте реч одржали, излечили сте ме. Хвала вам! Ја сам готова, сад можете ићи.«

Кад сам завршила, погледам на њега. Видела сам, да је хтео нешто да ми каже, али се устезао. На мах ми поглед окрзну заручни прстен на његовој руци, прстен, који смо обоје тако скупо платили. То је било и сувише много за мене у онај мах; снага ме издаде, ја цикнем из гласа, а он зграби шешир, па као махнит излети на поље.

То је, видиш, био наш последњи разговор.

Али смо се пре венчања му још једаред видели. Било је то баш у очи онога дана, када ће поћи по девојку. Таман ја хтедох у библиотеку, а он изађе из ње. Поздрави ме, прође крај мене, па онда се, корачајући, осврну и погледа ме. Тај поглед остаће ми вечито у памети. Тај поглед су требали видети његови. Можда би се у онај мах већ покајали, шта су с њим учинили. И — он је отишао, венчао се и сад је већ три године, како је ожењен.

Знам, да би волела да знаш, каква му је жена, и да ли је срећан, па ево ћу одмах да ти кажем.

Жену му не познајем — никад је нисам видела. Оно, што о њој знам, знам по казивању других. Немој мислити, да сам се ограничила само на просте сокачке гласове. Не. Ово мишљење о њој стекла сам ја од оних, који су бивали уз њу, и могу ти рећи, да није

ни близу онаква, како је Павле замишљао да би требала да буде његова жена. Знам из најпоузданијег извора, да му је брат једном, — када му је нека рођака преговарала, што наваљује на Павла, да се жени том девојком, те ако му је она тако омилила, што је не узме сам, — одговорио, насмејавши се: »Та ја је не бих узео, да има милијоне!« Знам, да је Павлу Ружићка, када је с нама последњи пут говорила, пребацујући му по нешто, споменула и то, како сав свет говори, да му заручница нема готово никаква изобраења, а он је није нимало узео у обрану. Све, што је на то одговорио, било је: »то је ствар укуса«. Па све то кад узмем у обзир, не заборављајући, какав је Павле, велим ти: Она може бити ваљана жена, али није оно, што је Павле тражио, и ја сам уверена, да он није задовољан.

У то нисам сумњала само ја, већ цео свет, а томе је понајвише повода дао он сам. Откад се оженио, — приповедају они, што живе с њим у месту — постао је сасвим други човек. По свом његовом држању и понашању, видило се, да не мари ни за што, и да је женидбом нешто друго очекивао. Када се женио, казивали су му његови, светујући га, да их послуша, па се неће покајати, јер ће живити господски. Таст ће му одмах купити кућу, кола и коње, а све то уз богат женин мираз, али он се касније уверио, да од свега тога није било ништа. Шта више, чула сам од људи из Павлова места, како се тамо из најпоузданијих извора зна, да он ни у миразу није добио оно, што му је обећано и чему се надао. Јадни Павле! Душа ми задрхће, кад помислим на те гласове.

Када га једном запитах, шта су значиле оне његове речи: »да сам пре имао ову памет боље би било« — одговорио ми је, како ме је већ пре неколико година хтео узети, али су га његови одговорили, па се покајао, што их је послушао, а у онај мах, кад је мени те речи изустио, покајао се за то поново. Дај боже, да те речи никад више не понови. Јер замисли само, како је Павлу тек онда, ако је и у материјалним околностима преварен. А ја не верујем, да је Павле срећан и задовољан, а не бих веровала ни онда, да ме цео свет о том уверава, јер њега нико не зна тако као ја. Право је он рекао, да му је суђено, да носи целог века образину, — он је носи и сада. То ти велим ја, која га једина знам без образине, која га знам онаква, какав је.

Дешавало се, да сам после женидбе му била

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

е њиме неколико пута у друштву, јер сам послом неким морала ићи у место, камо се он одселио. Он је тада обично хтео да буде весео. Често је чак раскалашно звиждукао, а покатад и попевао, али кад год сам га таква видела, увек ми је на ум пао онај Хајнеов стих:

„Wohl seh' ich Spott, der deinen Mund umschwebt,
Und seh' dein Auge blitzen trotziglich,
Und seh' den Stolz, der deinen Busen hebt, —
Und elend bist du doch, elend wie ich.“

Хтела би можда да знаш, јесмо ли том приликом и разговарали, па ево ћу и на то да ти одговорим. Говорили нисмо никад. Нас смо се двоје само поздравили, од прилике као што се поздрављају они, који морају да се познају. А кад сам крај њега пролазила, било ми је тако, као што би било теби, кад би прошла крај гроба, у којем лежи, ко ти је био све, а ко те је до срца увредио. Јер, видиш, све сам некако поднела, али када су му његови у оно време баш, кад се оженио, налагали, како како сам ја била она, која сам му нанела невоље неким подлим делом, којег би се гнужала свака поштена душа, а он им је у неким тренутцима и сам поверовао. То ме је тако заболело, да сам мислила, е ћу пресвиснути. Али се тешим тим, што ће морати наићи време, кад ће се и он и сви његови уверити, ко сам била ја.

Чудила си се, како сам ја могла бити у његовом друштву? А за што? Па кад је он умео пред-а-мном бити весео, умела сам и ја пред њим. Тек ваљда га нисам могла пустити, да мисли, е сам у томе иза њега заостала. И ја ти могу јемчити, да ме он никад неће друкчију видети. Било је само једном, и то на брзо после женидбе му, док је још био у нашем месту, када сам застрепила, да ми не опази сузе. Док је последњих дана радио у Ружићевој писарници, уђем случајно унутра, јер сам видела, да је писарница отворена, а то је био знак, да у њој није било никог. Прошав крај његова стола, видим да на истом лежи неки његов посао. Наднесох се над тај посао. а мисао ме одведе далеко у прошлост. Нешто кврцну. Ја се тргох, — то беше моја суза, што је канула на хартију, коју је писала његова рука. Тек сад сам дошла к себи, те брзо излетим на поље, јер сам чула ход — он је долазио, вратио се по нешто, што је заборавио; али сам ја за времена умукла.

Сутра дан сам чула, како се Павле љутио, што је неки рукопис морао поново радити, јер је на једном месту био помрчен. Би ли се и онда

љутио, да је знао, да је то био траг моје сузе? Али нећу више да те морим казивањем, рећићути само још ово:

На неколико дана после Павлових сватова, писао је Ружић његовима, да с њима за навек прекида, јер га је понашање свију њих јако увредило. На то писмо одговорио му је Павлов отац одмах. У писму том молио га је и преклињао, да им опрости и да им поново пружи пријатељску руку. Мора да се јако покајали са свога поступка, јер иза тог писма дошао је и Павлов брат Ружићу, и рекао је, да га је отац послао, да посредује, не би ли се какогод измирили. Али је све било бадава. Ружић им није опростио. Том приликом му је Ружићка рекла све, шта је било између мене и Павла, говорећи му, да се ја онајвише жалим на њега. А он, знаш, како се извињавао? Рекао је, да је он о целој ствари врло мало знао, да мене врло цени и поштује и сам, да се, како ме зна, и Павлу ни мало не чуди, што ме је заволео, али ја крај свега и опет нисам девојка за Павла, јер ја имам врло мало мираза, а главно је, да Павлу буду осигурана леђа. Док је то говорио, можда није ни слутио, да ми је тим дао задовољења. Да, ја доиста волијем, што ме је Павле напустио за то, што сам сирота, него да сам на месту оне, коју је само зато узео — да му осигура будућност. Жао ме је само, што ја нисам била онда код Ружићевих, кад је он био тамо, али ма кад било, мораћу с њиме говорити много, врло много, и то онако од срца, као што бих ја хтела. Само што ћу на то можда дуго морати чекати, јер откад Павле није у нашем месту, његови врло ретко долазе. Видела сам му само сестру. Она је прошла крај мене, па, помисли само, није ми се ни јавила. Да је ма који од браће јој био уз њу, без сумње би је другом понашању поучио био, али у онај мах остављена сама себи, пронашла је, да не треба да ми се јави. Мене је то њено понашање изненадило, јер смо се нас две познавале, — али ја сам јој опростила.

*

Из свег мог приповедања видиш, да ја друкчије судим о Павлу а моја околина друкчије. Ко од нас има право — будућност ће показати.

Али нека је доста. Шта је са мном после било, знаш. Ја сам читала, тражила сам весела друштва, путовала сам, једном речи, гледала сам да се на сваки могући начин расејем и разонодим. Да, тако је било. А сад? Па, шат и мени свану лепши дани!

СЕЛИМ БЕГ.

ПЕСМА ЗМАЈ-ЈОВАНА ЈОВАНОВИЋА.

(Цинкографија Марка Иванишевића.)

Нема такве луле,
Нема такве буле
У цара,

Као што има лулу,
Као што има булу
Селим бег.

Ал Селиму сада
Из царева града
Стиже гост.

„Из овог пехара
Пи у здравље цара,
Селиме!“

Селим очи склопи,
Златан пехар попи
До капи.

Силно срце стег'о
Па замишљен лег'о
На душек.

Запалио лулу,
Пољубио булу
Па умр'о.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

О КНЕЗУ ЛАЗАРУ.

РАСПРАВЉА И. РУВАРАЦ.

(Наставак.)

Нисам приповедач те зато и не пишем повест о кнезу Лазару, већ само расправљам историјска питања, која се тичу кнеза Лазара. А ко тражи повести, ено му књиге, у којој су животи архиепископа и патријараха српских, које су Данило и други написали а покојни Даничић у Загребу г. 1866. издао, па нек чита у тој књизи повест о расколу и о измири цркве (стр. 380.—383.); и ено му живота српскога патријарха Јефрема (Starine књ. XVI. 38.; Србљак београдски од год. 1861. лист 152.) и у старинама Хиландарским од Н. Лучића (Београд, 1884.) живот старца Исаије, „коме — као што нас уверава г. издавач на стр. 66. — припада сва заслуга, што је скинута анатема са српске цркве, владалаца, свештенства и народа за вријеме кнеза Лазара и српскога патријарха Саве“.

„Свѣ преподобни отъць нашъ Исаіа — пише у животу његову — бысть рождение и креститаніе српьскыиъ земле, отъ епархіе глаголеміе Лиманъ — роди же се при — самодръжци высее српьскыиъ земле и подоучаьскыиъ и поморскыиъ и арваншкыиъ светом кралу Оуроси“ а то по г. Лучићу значи, да се „Исаија родио у српском Полимљу, за вријеме краља Стефана Дечанскога“. Но да се Исаија родио за краљевања Стефана Дечанскога (1322.—1331.), да кажемо 1324., би ли се онда за њ могло рећи, да је после смрти старца Арсенија око г. 1347., кад му је било тек 23 г., изишао из Хиландара „къ мѣсто безмѣлвно съ оученикомъ сконимъ Силкестромъ“ и отуд дошао у светогорски манастир св. Пантелеимона — (рушки м.) прије 1349. (в. стр. 72.), и да је око 1374. већ био *старац*, кад му је било тек 50 г.?

Ја мислим, да се Исаија тај родио за краља Милутина (Уроша II.) у почетку 14. века, и не у „српском Полимљу (а зар је било и другог каквог Полимља?) већ у Липљанској епархији, која се помиње за тога краља и архиепископа Никодима (в. Шаф. Рат. Летописи стр. 54.) и да ће оно „епархіе Лиманъ(скыиъ) бити погрешно написано место „Липљан(скыиъ).“

„Наш је Исаија радио — вели г. издавач његова живота — и на пољу књижевном. Знајући добро грчки, превео је Дионисија Ареопагиту по настојању митрополита серескога Годосија. У драгоцјеном запису о том пријеводу споменуо је у кратко пораз српске војске на Марици 1371. под краљем Вукашином и деспотом Угљешом“. Па кад је тај наш Исаија знао тако добро грчки, да је најтавнијег међу светим оцима у стању био превести, нашто је онда два пута повео са собом у Цариград: „4 најспособ-

нија калуђера, два Грка и два Србина, који су знали изврсно грчки (?), а један је међу њима био и дубоки зналац канонског права“ (који ли је између те двојице или оне четворице био тај велики канониста XIV. века?), као што г. Лучић пише, или као што се много скромније у животу патријарха Саве IV. каже: „поистъ же — Исаија — съ собою уѣстьнаго къ добродѣтелескъ бывшаго прота светме Гркъ крь Теофила, и два оученика (своја) Силкестра и Нифона съ сими и Никодима, глаголомъ тѣлковатема“ — „Грка родом“, као што се додаје у животу „нашег Исаије“? Нашто Исаији, „који је добро“, и његовим ученицима, „који су изврсно грчки знали“, још и тумач, Грк Никодим?

Но пити је „наш“ Исаија, родом Србин, знао онако добро грчки, пити је он преводио Дионисија Ареопагита; а онај „Никоѣ Исаіа“ који је преложио „сватагго Дионисиа Ареопагита, отъ мѣногортѣмѣдраго и хадожьнаго и зѣло скъзнаго называ Силнскѣ къ нашъ мѣзыкъ словѣнскыиъ“, није био родом Србин већ Бугарин, и као Бугарин „поиждениѣ бывъ митрополитомъ когоспаднаго града Стрѣ крь Теодосиемъ — а Сер је тада била престоница Јоана Деспота Угљеше — преложити поменуто дело — пише у запису онако о „оученини мѣжл хрѣбраго деспота Оуглеше“ или као што други нешто млађи сувременик, а опет Бугарин, у животу преподобног Ромила, родом из Видина, вели: „Слоуци се ученине быти христѣаньскыиъ шаго (christianissimus) деспота Оуглеше“ (Гласник IX. 254.).

И само да тај Исаија — не онај наш, већ бугарски старац Исаија — не уметну и не додаде оно неколико речи у том запису, све би му се опростило! Но због те две три речи или због тога уметка господин се наш Панта тако ражљутио на њ, да ја јако сумњам, да ли ће се он и сада, кад је сазнао, да писац записа тога није био Србин већ Бугарин, и да он Дионисија Ареопагита није преложио с грчког на српски (ч. Гласника књ. LXIV.) већ на словѣнски — бугарски, мало одљутити и ублажити. А и како да се г. Панта не наљути на тог Исаију због ових речи: „и кости ихъ (Деспота Угљеше и краља Вукашина) падоша и непогребени прѣвѣша“ (а то је онај уметак), с пуним правом и тим већма, кад је он — г. Панта — љета од створења света 7380. (не знам којег месеца и којег дана у месецу) нашао и открио гроб краља Вукашина у Сушици код Скопља. Но оставимо мртве, нек погребљују мртваце, и нек истражују и откривају гробове упропаститеља српске ца-

ревине, а ми пођимо мало у напредак а управо врнимо се назад к повести о измирењу Срба и Грка или начеоника српских са васељенским патријархом у Цариграду.

Већ сам горе негде поменуо, како је још године 1364. у том послу дошао био у *Сер* царици — удовици цара Степана — Јелени, монахији *Јелисавети*, главом сам цариградски патријарх Калист, по да се тада због напрасне смрти патријарха и његове дружине до мира и савеза између Грка и Срба није дошло.

Године 6876.—1368. вођени су преговори између деспота Романије Јоана Угљеше, који је становао у *Серу*, и цариградског патријарха Филотија, и услед тих преговора подложно је исти деспот отргнуте за цара Степана од цариградске патријаршије митрополије у Маџедонији (серску, драмску, христовољску, филипијску, мелничку и берску) с нова под власт васељенског патријарха у Цариграду и тим би „средостење градеша“ порушено и главни узрок расколу докинут. Грамата о том деспота Угљеше издана је месеца Марта 6876.—1368. г. индикта VI. — а цариградског патријарха Филотија тек у Мају 6879.—1371. индикта IX. (на коју грамату а нарочито на ту 1371. г. и тај девети индикт, слободан сам свратити пажњу нарочито г. Панте Срећковића у Београду — а зашто нарочито његову пажњу, то он већ зна). В. Голубинскога „краткиј Очеркѣ“ и т. д. стр. 473.—475.

У држави краља Вукашина, брата Угљешина, начелствовао је Охридски архиепископ и с тога није Вукашину ни мало нужде, да се мири с цариградском патријаршијом.

Но манастири у Св. Гори трпили су због оног раскола између грчке и српске цркве, јер, као што пише Јосиф Милер у *Slav. Bibliothek* I. 134., Светогорцима би забрањено примати у своју заједницу од српских архијереја рукоположене, што је дакако при великом броју српских монаха у Св. Гори било предметом жестоких распра и узајмних озлобљења. (В. Гласник VIII. 127. л. *Сиггилион оъѣ Терисскъ и Скатој Горѣ. Между прочимъ о томъ, хто бы неприимать монаховъ сербскихъ на св. Горѣ, до возсоединенія Сербокъ съ константинопольскою церковію*; *Muralt, Essai de Chronographie byzantine* II. p. 682.—683.; *Slav. Bibl.* I. 234.—327.) и ја мислим, да је онај пут Исаије старца у Цариград к патријарху Филотију, који се у животу његову на стр. 75. и 76. прича, био први пут Исаијин и предузет у том Светогорском послу, јер се у тој причи о српској земљи и српској цркви ништа не помиње. И може бити, да је по упутству самог патријарха Филотије Светогорац Исаија и дошао у српску земљу кнезу Лазару на измаку г. 1374. „и сказоуистъ ѣмѣ о вешти

— о предъреуенѣи зловѣ (о отлучењу цара, патријарха и архијереја српских). Кнез упути Светогорца патријарху Сави IV., који се писао негда „*Патријарх Србомъ и Гръкомъ*“ — „и ѣедва оумоли ѣго о сѣмь раздрѣшени.“ Но како је управо текла та ствар и дали се онако свршила, као што се прича у животу патријарха Саве IV., — Бог вѣст! Акта и документа каква о том нема, па ко и без акта и документа жели што подробније знати о тој измири, нек чита повест, која је, као што нас уверава г. Панта (*Гласник LXIV.* 278.), писана пре 1376. и то савремеником цара Уроша, и нека прочитава коментар Пантин на ту повест у том истом Гласнику на стр. 284.—292., а ја се задовољавам с тим, што из наших извора (Константина философа, Данилова цароставника и живота патријарха Јеврема) знам, да настојањем, трудом а зацело и ексодом кнеза Лазара од год. 1375. „*выкаеть патријархѣи Константинѣи града съ сръбскомъ патријархѣиомъ въ любки и смирени и въ ѣднѣиствѣ.*“ У рукописном саставу Павла Ритера (Витезовића): *Origo, progressus et finis — domus Nemanjiae* пише: „*Dušan — accitis itaque Archiepiscopo, Episcopis, Abbatibus, Presbyteris et Monachis regni sui, cunctisque Nobilibus et Baronibus — unanimi omnium consensu et applausu Imperatoris titulum assumpsit; — Archiepiscopum quoque Patriarchae titulo insignivit; — Episcopos vero, quorum erat 12., constituit metropolitans, ac ideo Constantinopolitanus Patriarcha cum Imperatorem ac Patriarcham — ab ecclesia Constantinopolitana proscrispsit, in qua proscrisptione erant usque ad Lazarum Despotem, qui iterum in gremium Ecclesiae Orientalis per longas preces nec absque ingenti receptus, Serbiensem Romano Orientali Ecclesiae reuivnit.*“ Ритер каже у том повесном делу, да је „*ex Mauro Orbino, Abbate Melitensi*“; но из приведеног и из других места, којих нема у Орбину, види се, да се он и другим изворима (српским или „босанским“) служио. Препис тог Витезовићевог повесног састава послан ми је био из неке јавне библиотеке у Београду, но препис је тај пун погрешака, али на то се нисам баш толико љутио, колико се свеудиљ љутим, што већ једанпут Академија Загребачка не почне издавати повесне саставе (који се још у рукопису налазе) Павла Витезовића, савременика нашем кроничару грофу Ђурђу Бранковићу, који је куд камо критичнији био од тога грофа нашег.

Сава IV., патријарх негда Србом и Грком, преставио се 29. Априла 1375. и упражњено смрћу његовом место требало је попунити. Но како да се попуни то место и ко да постави патријарха или ко да сазове сабор — ако се саборно или на сабору имао поставити он — и где и у ком месту да се сабере сабор ради избора патријарха — кад нема цара?

ЖЕНСКИ КАРАКТЕРИ У ПОЈЕЗИЈИ ЛАЗЕ КОСТИЋА.

ОД МИЛАНА САВИЋА.

(Наставак.)

а видимо најпре, како Лаза Костић схваћа и приказује девојку, чисту мому.

Ту песник има читаву скалу нежних лирских звукова а све у мол-акорду; он нас води кроз све степене душевног развитка њеног, приказује нам је благу и нежну, као пупољак, који само чека на сунчани зрак, па да се развије и да пробуја. У њојзи је клица осетљивости, и кад се појави онај прави, онда се осетљивост развије у осећање и набуја до чисте девојачке љубави. Такву је онда чува као око у глави и пре ће је одвести у онај тамо свет, него што ће дати, да се чиста превлака девојаштва и најмање скине с ње. То је до душе идеалисање; али кад он хоће девојку као такву да прикаже, мора се ставити на то становиште, јер иначе му предмет не би заслужио узвишени надимак: чиста мома. Та у појезији његовој има и других женских карактера, па кад има таквих, за што нам не би приказао и девојку, у које и „душа мириши“.

Но мало има он таквих девојака, само две: Валадилу у спеву „Минадир“ и Јулу у „Пери Сегединцу“; Анђелија у „Максиму Црнојевићу“ заузима мало засебан положај, какав? — видићемо доцније.

Валадила! Чије се срце неће тужно разнежити, кад се сети те прекрасне девојачке појаве.

У целој песми не говори она много, тек само неколико речи; али те су речи значајне и крију у себи сву лирику — „од Индуса па до Нила“. Мало има у нашој појезији тако апсолутно-девојачких појава, као што је Валадила. Песник је њу спевао, кад је био и сам млад, кад је „замршаје срца свога“ у складне стихове тежио да изведе. Све оно, што је замишљао о чистој моми, о девојачкој љубави, о узвишеном девичанству, све је то хтео да оличи у тој Мисиркињи — као да је хтео да прикаже противан полус од страсне развратности друге Мисиркиње, Клеопатре.

Ми чисто замишљамо себи Валадилу у пуном достојанству недодирнутог девичанства — *virgo*, *παρθένος*! И она би изгубила сваку суштину свог прекрасног опстанка, да није баш недодирнута и отишла на други свет. Тако нам остаје као образац идеалности и чистоте — и пољубац један по-реметно би нам појам о њојзи.

Да се у драми не може девојачка слика у тако заснованим контурама изнети, разуме се по себи. Те врсте песничтва је задатак да прикаже конкретније догађаје, те нам ни једна слика не може из-

гледати у животу таква, како се иначе у појезији истиче. Још које како, док драму читамо; али чим је видимо на позорници, одмах утиче на нас стварније. Док песнички производ читамо, можемо нашој машти слободна крила дати, те песникову слику још и допуњавати; али особа на позорници својим речима и својим радом нуди нам већ готову слику, и нама управо не остаје ништа друго, него мишљење своје о песниковој слици удесити према конкретном примеру.

И Јула је тако исто красна слика као год и Валадила. И она је омотана најчистијим зраком девојаштва, и она љуби, али и она одлази са овог света као недотакнута мома; ни пољубац нам није помутио чисту представу о апсолутном девичанству њеном.

Она љуби војна свога као душу своју; и кад овај погине, неће више ни да зна за другог. Она хоће жива да се сарани, да оде у манастир, не мишлећи толико на своју сопствену несрећу, колико да бабов прехитлен корак молитвама искаје:

„У других грех то чини, у ње бол.“

Њезин је живот љубав, оданост и пожртвовање.

Њена је љубав зорина румен, која се стидљиво појављује, да наговести тек диван дан:

„Ја мислим већ да знаде цео свет.“

Тако је њу изненадила љубав.

А каква је описује нам и Вукић и Вићентије; један заносљивије од другог. По шта су ти описи према четир ретка Миланова:

„Никла Јула из румена љула,
Сва ми чула миљем обасула,
Узавро б' је Ђурђеву на подне,
Моја ружа ваљда нема бодље.“

Она је задовољна с Милановом љубави и ако практична мати спомиње нешто о просидби;

„Но и то би ми среће било дост!“

Имењакињи њеној, Јулији, у „Ромеу и Јулији“ није пак то доста. Она до душе љуби свога Ромеа али га — пре него што би се упустила с њиме — мударо пита:

„Поштено ли си замилов'о ме?
Желиш ли брак? Поруч' ми сутра реч
По једном теби посланику мом:
Венчалиште и венчани час.“

И Јула збори до душе о том; али тек на материцу опрезну примедбу; та њојзи је брак и све што је с њиме у свези непознат, кроз непознат свет. Она тежи за нечим, али шта је то нешто, не

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

зна да невина мома; та тек ако је у њојзи прозборила женска парав прве сићане речи своје. Она нешто слути, нешто хоће, а у неизвесности тој збуњена је сва. Ох, како јој доликује девичанска забуна та!

И кад погибе Милан, кад га уби баш њеног оца мач, она се и на даље сматра као невеста његова и уздиже се у тој замисли до правога јунаштва. Њојзи је Милан светиња.

И кад, на завршетку, хоће и своју веру да жртвује, само да избави оца свог, и кад јој то не пође за руком, она се склопи са овог света, где ни њојзи нема више опстанка. Са бледих усапа њених последње теку речи:

„Опрости, бабо, одох Милану.“

Јунак-девојка је Јула. Пупољак-груди своје отвара нежном осећају на сусрет; али и смрти гледа смело у очи. Љубави се чисто боји: та не зна, чедо, на чему је; али смрт тражи сама — та ће бар сподјети душу њену с Милановом душом: за њу, као чисту мому, једини могући брак.

*

Да слику Анђелије разумемо и оценимо, ваља да је узмемо онакву, каква је: као производ зреле, управо презреле, културе. Као таква има да како о животу и његовим захтевима своје схватање и гледиште. Пошто би се н. пр. Јула с Миланом сајала ноћу у својој одаји? Никако, и то у првом реду с тога, што су јој такве установе са свим и непознате. Анђелија пак узима такав састанак као нешто природно, без чега се права љубав управо не да ни замислити. Она дакле са свога становишта не чини ништа криво; и ако састанак таји, то ради с тога, што у тајни и тајанствености лежи неописана драж, која вредност љубави тек уздиже и прави јој значај даје. Та која ће девојка пољубити драгана свог пред светом!

С друге стране пак морамо узети и њену страст. Она је у младом витешком Црногорцу упознала са свим други сој, него што га види сваки дан. Појава Максимова утицала је неискazано на њено младо али бујно срце. Зар је онда чудо, што се безобзирно одала љубавној навали својој?

Но ма како да је разумемо, ипак поступак тај скида с ње нежни и идеални дах чистог девичанства. Ма да како не мислимо, да посумњамо у њену девојачку част; али рецимо искрено, да ли би она одолела, да Максима пусти са свим к себи, кад му је већ рекла: слободно!?

У оно доба је талијанско, а особито венецијанско, девичанство било само питање времена и прилике, и најмање је о њему водила бриге баш сама Венецијанка, ако јој је само годно кумир, ком приноси жртву ту. И ако се — рецимо све, што мислимо — није десио тај случај с Анђелијом, онда је томе узрок пре морално схватање Максимово, него ли њено.

За то она и не умире у трагедији. Она се враћа у Италију, да у загрљају каквог Млечића заборави на прву љубав своју, на Максима Црнојевића; са свим по схватању тадашњег културног стања у Италији.

Али то нам све не крати, да у Анђелији видимо ипак мило и красиво чедо праве појезије. Већ како нас упознаје песник с њоме! Та појетичкије већ не може бити. Па и кроз целу трагедију прати је тај исти песнички мирис — она је набујани пупољак, који већ отвара чашицу своју своме војну на сусрет. Она је увек нежна, она увек љуби и увек је жељна љубави. И кад јој се на послетку отворе очи, те види, шта се збило с њоме — зар се страсној девојци тој могу замерити речи оне?! Та нама се још раније отимале из груди, видећи је као жртву нечувене обмане, ма да је та управо још песнички диже.

Па сад, ако су Валадила и Јула наткрилиле Анђелију као девице, као девојке је вису. Чисте појаве Јуле и Валадиле утичу на нас као молитва каква, као псалам, узвишено до душе, али и сувише озбиљно, док нас пак Анђелија обузима са свим као страсна романца, коју чујемо ноћу уз шаркију. Оне две пам лебде пред очима као иконе, посвећене олтару узвишеног одрицања; Анђелија пак као бујна, но опет за то чедна слика млетачког уметника ког.

(Наставиће се.)

С К О В Ч Е Ж И Њ

УЗ НАШУ СЛИКУ.

Како би нам лист порадио око свију грана књижевности и лепих вештина, колико у свом оквиру и по својој намери може, радо смо се потрудили, да и Марка Иваншевића уврстимо у број сарадника „Стражилову“. Млади вештак нам се ево одавао па и на даље обећао своју сарадњу. Познато ће бити читаоцима нашега листа, (види 1. бр. о. г.), да је

Иваншевић свршио прошле године своје студије у Прагу, и да му је први рад његов изашао у 1. бр. „Јавора“ и „Невена“ о. г., уз који је згодну песницу написао млади песник Радован Кошутић и сам увенчани Змајован. Похвална је намера Иваншевићева, да израђује илустрације уз песме наших песника. Ово му је у том први покушај. Дакле, не будимо строги. Вештак ће и сам знати други пут, шта му не достаје.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Ми му желимо срећан успех на том у нас до јако врло мало крченом путу.

Г Л А С Н И Ћ.

(Пренос Вукових костију.) Одбор за пренос костију Вука Стеф. Караџића држао је 1. о м. свој састанак у Београду. На том је састанку одлучено, да три члана оду у Беч да на нарочитој лађи пренесу Вукове кости у Београд. Лађа ће, пловећи низ Дунав, пристати уз обалу ових српских места: Сент-Андреје, Будима, Вуковара, Новог Сада, Сремских Карловаца и Земуна. Кад стигне у Београд, пренеће се кости у дворану велике школе, где ће бити намештен катафалк у дворани, која ће бити црно застрта. Светковина ће трајати три дана. Први ће дан основне и средње школе походити дворану и обасипати цвећем ковчег Вуков. Други дан ће долазити велика школа и остала публика а трећег ће дана бити свечан парастос у саборној цркви Београдској. Ту ће са леве стране при уласку бити сарањене кости Вукове, близу Доситеја, чије кости леже с десне стране код улаза у Београдску саборну цркву.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

— У 21. броју „Српског Листа“ а под „Књижевним вестима“ говори се и о „Стражилову“, наиме пак о „Пабирцима по талијанској књижевности“ од Дан. А. Живаљевића па се међу осталим вели и ово: „Бадава! Уредништво „Стражилова“ није чак срећно било у избору свог геролтера за италијанску књижевност, што се једном озбиљном литерарном листу не може никако опростити“. Што се тиче г. Дан. А. Живаљевића, то ће он већ умети одговорити на примедбе у „Српском Листу“; наше је пак, да коју кажемо на замерке, управљене на само уредништво. „Стражилово“ је свагда уступило своје ступце извештачима о талијанској књижевности; можда ниједна страна књижевност није тако негована, као баш талијанска. То се може приписати сретном удесу, што је пре две године Марко Цар из Задра своје оптроумне и скроз критичке чланке слао нашем листу и што је ове године Дан. А. Живаљевић узео на се, да наше читаоце извештава о талијанској књижевности. Марко Цар престао је бити извештач из приватних разлога, а „Стражилову“ је при таквим околностима могло само угодно бити, што је за ту врсту задобило Живаљевића. Од уредништва једног српског књижевног листа пак, који у Новом Саду излази, не може се захтевати категорички, да је вично талијанском језику; то се може захтевати од листа, који излази у Далмацији, дакле у земљи, која је под давнашњим уливом талијанске културе — као ми од прилике под уливом немачке. Услед тога не изгледа нам знање талијанског језика и литературе баш тако апсолутно потребно, јер смо далеко од лене Италије. Кад је тако, онда не разумемо замераче „Српског Листа“, јер за цело није узео у обзир наше овдашње прилике, него су му — по навики — лебдиле пред очима тамошње, далматинске. Стога смо тако слободни, да учтиво али и одсудно одбијемо пребацивање „Српског Листа“ — којем иначе с наше стране свако поштовање и срдечно признање.

— У истом броју „Српског Листа“ изашла је од самог уредника Саве Бјелановића оцена на „Шест приповедака“ Лазе К. Лазаревића. Оцена је, што се литерарне индивидуалности Лазаревићеве тиче, оптроумна, и згодна карактеристике суштину пишчевог начина. Бјелановић дели Лазаревића од Тургенева, сравњујући им списе — да кажемо — по Дарвиновој теорији. Тургенев му је песимиста, јер не-

весело руско земљиште ствара и суморне људе, а Лазаревић опет оптимиста, јер у српским крајевима „и кроз мећаву сунце грије.“ С тога се Лазаревићеве приповетке обично добро и свршују.

— У 62. и 63. свесци „Отаџбине“ изашао је од Богдана Поповића чланак: „Сувремени роман, изазван српским преводом Шпилхагнова романа „Проблематичан свет“. Дужност нам је, да свет наш упозоримо на заиста одлично написани чланак тај, који показује не само начитаност и знање него и прекаљен естетички укук и суд. Писац — нама још непознат — ослњава се на више места (као што и сам вели) на „Beiträge zur Theorie und Technik des Romans, von Friedrich Spielhagen, Leipzig, L. Staackmann, 1883.“ и на чланак Карла Хилебранда „Vom alten und vom neuen Roman“, који је год. 1884. у 6. свесци „Deutsche Rundschau“-а, Berlin, Brüder Paetel. угледао света. Не мислимо тиме ни најмање догађати се оригиналне вредности споменутог чланка, хоћемо само савесност пишчеву да истакнемо а уједно да констатујемо, да су у нас врло ретки чланци, као што је тај „Сувремени роман“, ако се и бави скоро искључиво страном књижевношћу.

— Светозар Мл. Бајић, учитељ из Црепаје, упозорава наше учењацима на ове своје примедбе: I. Г. Стојан Новаковић у својој „Историји српске књижевности“ од 1871. год. на стр. 119., говорећи о старим српским штампарима, каже: Иза њега (т. ј. Вићентија, сина Божицара Вуковића од Буринца из Подгорице, на пет година касније, 1566. штампао је Часловац Јаков из Камене Ријеке истим словима, а за њим Јероним Загуровић, властелин из Котора, наштампа Псалтир 1566. и Молитвеник 1570. године. Госп. Александар Стојачковић пак у књизи својој „Историја источно-славенског богослуженија и кирилског књижества код Славена западне цркве“ од 1847. године на страни 104. и 105. цитира, да је исти Загуровићев Псалтир 1638. наштампао. Још к томе вели г. Стојачковић, да значење бројева у овом псалтиру иде по ономе у старословенској азбуци, само што је $\gamma = 60$ (а не ξ), а $\omega = 700$ (а не ψ). У мене има тај србуљски псалтир Загуровићев, и у њему (по тадашњем обичају) у средини књиге ова белешка: **Сего ради ѡ азъ грѣшнн ѡ мѣшнн кѣ уѣвѣнѣхъ ѣроланнѣхъ загоуоуоуиѣкѣ властелиннѣ ѡ грѣда Котора потроуѣдихсе ѡ желаниѣмъ вѣжделѣхъ кѣ доуше пользѣннѣмъ кнѣгамъ — и даѣе: молю вѣскаго вѣзрѣста, старѣннѣ ѡ юннѣ. вѣскыте ѡ не кѣлннѣте за сѣе писанѣе. ѡнѣ сѣписѣхъ вѣ лѣто. 700.** т. ј. 7078. од створења света, а то одговара нашој 1570. години. По томе, дакле, ни г. Новаковић ни г. Стојачковић нису погодили праве године када се је тај Загуровићев псалтир наштампао. За невољу ја бих могао веровати, да је Загуровић први пут штампао тај свој псалтир 1566., а за тим на четири године, т. ј. 1570. прештампао га, од којега се издања ево у мојим рукама налази један примерак. Али је веома сумњиво, тако рекући немогуће, да је Загуровић исти свој псалтир и по трећи пут штампао, и то 1638., као што нам г. Стојачковић у цитату на наведеном месту каже, јер је ту међу 1566. и 1638. годином одвећ велик размак. Шта је дакле са цитатом г. Стојачковића? Сва је прилика, да се је г. Стојачковић помео, те погрешно цитирао овај псалтир место онога, што га је 1638. такођер у Млетцих Варголовије Бинами штампао. А после, Стојачковићево ни оно не стоји, што каже, да у том Псалтиру γ броји 60.; јер ево н. пр. испред псалма **Оуслѣши вѣѣ мѣшнѣе моѣ, кѣннн мѣтѣоу моу** јасно стоји писмо ξ . Него под 90 псалмом место старословенскога броја γ , стоји неки знак —

малешко слово — сличан писмену с. — II. У Речнику Вука Стеф. Караџића од 1852. године има реч: павлака, f. 1. (у Шум.) vide повлака. 2.) (у војв.) у јастука оно, у чему перје стоји, der Sack eines Polsters: Пак узима штаку и павлаку“. Сећам се једне народне песме, у којој се казује, како је нека мајка „тенком муком и десницом руком“ одранила девет синова, па најзад морала узети „штаку и павлаку“ те отићи у гору, не би ли је растргло каквогод зверје. Питам ја сад, да ли ико од штов. читалаца овбиљно мисли, да је ова јадна старица при поласку понела штаку и оно у чему перје стоји? Е, па шта је онда павлака, и шта значи та реч овде на овоме месту? Павлака овде не значи оно, у чему перје стоји, него значи просјачку торбу. Та са свим је природно, што је јадница собом понела штаку и просјачку торбу, јер шта би кукавици сињој друго и требало, кад се већ решила да пође у свет, да се бије од немила до недрага, да у јаду и невољи претури још оно мало дана, што јој заостало!

— III. У истом Речнику, у додатку, има реч: натрти, натрем, 2.) н. пр. погачу, кад се мијеси, zusammenkneten, conderso, subigo. Вуку јамачно није било изближе познато, како се погача натире, јер иначе не би ту реч овако објаснио. Знати пак ваља, да се nigда не натире тесто или погача, него оно брашно, од којег се хоће погача да се умеси, а то овако бива: узме се нешто чисте масти, или масла, пак се у оно брашно догле растире, док се маст са свим не изгуби у оном брашну, и тек тада се брашно замењује и измењује, тини и пече. По томе оно zusammenkneten, conderso, subigo није добро, него треба протумачити са reiben, anreiben, tero, africo.

— Др. Фр. С. Краус је у нас баш доста добро већ познат. До душе, није некако био срећан с нашим листом, од како је овај постао. Али има у нас листова, који му писачу готово читава химне у славу и хвалу с некаквом обавезом благодарности, што се зар смиловао, па шири тобоже познавање о јужним Словенима, на име о Србима и Хрватима, по страним књижевностима. Ено се достојно спомена и у „Малој поетици за школу и народ“ (стр. 148.). — где му је поклоњено више редака и речи него једному Његушу или другом ком, — које што „и сам саставља приповетке по народном духу“, (а о Ст. М. Љубиши и В. Врчевићу каже се само да су „осим Вука Стеф. Караџића вешти скупљачи народних приповедака“!), које што „пише не само ерски него и немачки, те ерске народне ствари упознаје и са страним светом.“ Али како? Аратос му таква посла! Тај човек има особит некакав начин, да се код неких у нас довукао у особиту милост као ванредан пријатељ „нашега“ народа, код странаца као особити познавалац јужних Словена; а овамо у ствари није ништа друго него незналица и варалица, који више намерно него из незнања распростире о нама криве и лажне гласове. Хрвати га се већ давно ратосиљали. И ми смо га већ сити. Али крље се не можеш тако шале отрести. И Јагић, данас професор у универзитету у Бечу, има доста посла, да пред научним светом демаскира тога књижевнога пустолова и спекуланта. Ми смо већ прошле године донели мњење Јагићево о Краусу, поводом његове књиге Sitte und Brauch der Südslaven, па ево сада овде, што каже приликом о „Смаилагићу Меху“, тој рјесни наших мухамедоваса, због које је В. Вустић-Вукосовић, иначе вредан и ваљан сарадник што ерских што хрватских листова, подигао био толику прапину (види 21.—32. бр „Јавора“ пр. год.), да му је и проф. Ј. Живановић баш у самом „Јавору“ (у бр. 34. пр. г.) морао довикнути, да не праши толико, јер је Краус незналица. — Овако дакле Јагић о Краусу и његову Меху (ово су сада

еве речи Јагићево из Archiv-a, X., стр. 339.): На крају приказа о делу др. Фр. С. Крауса Sitte u. Brauch d Südslaven споменух путовање пишчево ради етнографскога испитивања по Босни и Херцеговини (в. Archiv, VIII., 631.), које је по његову уверавању крунисано било сјајним успехом. Имали смо потпуно право, да поздравимо тај глас с радошћу, па смо то више били радознали на научне резултате тога путовања, што се писац већма хвалио у објавама. До душе, од онога путовања (од Марта 1884. до Августа 1885.) није протекло много више од једне године; у релативно тако кратком времену не да се скупили материјал ни обрадити, а камо ли издати. Али ко се под тако повољним ауспонијама даде на пут, као у тој прилици др. Фр. С. Краус, који стоји под протекцијом једнога угледнога друштва, па се још истиче с налогом какве високе личности, од тога се може богме очекивати, да ће у својим првим издањима највише обзира имати према својим комитентима. Није дакле чудо, што смо се пре свега надали каквом опширном обавештају, у ком би се означило што у краће обим и садржај скупиљенога градива и изразила жеља, да му се даде прилика, како би га што пре издао. Тако раде обично озбиљни испитиваоци, такти поступак служио би на част и дру Краусу. Али не, он мисли, он мора својим путем. Место да у кратком извештају даде јавна и искрена рачуна о скупиљеном материјалу, место да нам саопшти, камо је тај материјал и чији је постао, како се мисли научно употребити, позивамо се по толики пут, да се дивимо множини скупиљенога блага, 60.000 стихова. Ал, шта ја велим 60.000 стихова! Та, толико је, каже се, сам др. Фр. С. Краус написао! Он нам рачуна (у једном јавном предавању), да антрополошко друштво у Бечу осим тога има још неку збирку преко 30.000 стихова из Сплета (од проф. Алачевића) и преко 50.000 стихова од других дописника са свију страна слов. југа (ер.: у Mittheilungen der Anthropol. Gesellschaft in Wien, књ. XV. штампано предавање г. др. Фридриха С. Крауса: О свом путовању по Босни и Херцеговини). Све је то тако срачувано, да нам се да прилика, да се дивимо прагаоцу дру Краусу, који је управо ту ствар и подадрво. Ја сам збиља и готов, уписати се у број његових поштовача, чим ми зајемчи, да ће присталој и научно тај материјал обрадити. Сам број стихова не импонује нам; ми желимо да дознамо, шта има у тим стиховима, а пре свега хоће ли их антрополошко друштво издати. У другој књизи Вукових ерп. нар. песама има 18.658 стихова. Узмемо, да у онако истој великој књизи може стати 20 хиљада стихова, кад би употребили ситнија штампана слова, то бројеви показују, да нам г. др. Краус наговештава, да ће антрополошко друштво у Бечу издати од прилике седам таквих књига, као што је друга Вукова збирка. Да ли ће оно то учинити, не знам, али бих метнуо на ерце свима онима, који се могу похвалити, да је то градиво у њих, да то благо не чека дуго на издање. Пре свега ето г. доктору Краусу лепе прилике да докаже, како је достојан тога великога и заслужнога посла. Жао ми је, али никако не могу да одобрим његово поступање, што га је показао издавном ове овде наведене књижице палогот Anthropološkoga Друштва у Бечу. Он ту очевидно показује више тежњу, да себе самога уздигне, него да послужи самој ствари. Из својих толико разглашених 60 хиљада стихова одабрао једну једину песму, занесен њеном невероватном дужином (2160 стихова), па је издаде с некаквим уводом и коментаром на дугачко и на широко. Кад за једну песму са 2160 стихова треба читава књижица са 192 стране, није тешко прорачунати, колико би требало књига и књижица, када би се издао цео материјал, и не рачунајући у то жртве у времену и у новцу. Не треба ни да напоменем, да једна једина песма,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

истргнута из природног слога, не ће ни најопширнијим коментарима добити оно природно осветљење, што јој га може дати у скупу остало још живо предање. Ето, да останемо код те једне песме „Смаилагића Меха“. Пена дужина, коју издавач толико истиче (ако је стало баш до тога, колико песма броји стихова, за који дан може дру Краусу и та слава понављати. Ми смо ово дана имали у рукама народну песму из Босне још нигде нештампану, а надмашила је Краусова Меха са читавом хиљадом стихова и још јаче, јер броји чистих народних десетераца 3.412, три хиљаде четири стотине и два наест стихова! А један пријатељ из Босне нам јавља, да је прибележио једну опет народну са четири хиљаде стихова! Хоће ли се наћи само у Српству когод, да још штампаша? А за њом би дошло још до 10.000 још нигде нештампаних, ово дана тек пописаних десетераца. — Уреди „Стражилова“, само би тако од природе била јасна, да нам је др. Краус побележио још и других песама од свога „Ахмеда Исакова Шемаћа“. Ради бисмо на име да знамо, да ли је то његов начин, да тако развуче своју причу, или је само у овој песми по изузетку из са свим особите побуде причу окитио, да је отегне. Да ово последње није немогуће, то знамо из променљивог живота народног песничтва, па кад издавач каже, да се из те песме не може ни пет стихова истргнути, а да се не опште, као да је тако прецизна, то је само једно од оних силних сулудих претеривања, од којих он на жалост непрестано паги. Песма о Смаилагићу Меху заслужила је на сваки начин, да се изда, али да је најлепша од свију, до јако штампаних „гусларских прјесама нашега славенског народа на Балкану“, као што тврди издавач на стр. XI. и XII. у својему уводу, то нека прича људима, који немају ни појма о српском народном песничтву, нама другима пак може измамити само израз чуђења са свога забасалога укуса! Дра Крауса пада заслуга, и ту му не ћу порећи, да је он први окренуо на своју воденицу променуте прилике у Босни и Херцеговини, те се приближио и о овому благу српских народних песама, што га негују Мухамеданци, да га побележи, како може; него нека не проигра свако поштовање према себи и према својему делу несносним уздицањем! За цело је важило по културну повест, шта нам се ту даје из песничкога предања босанско-херцеговачких Мухамеданаца, али кујући овако у звезде „словенско“ мухамеданство на стр. VIII. до X. свога увода у Смаилагића Меху прави самога себе смешним. Кад тврди, „s ono pješto primjesa azijsko okrijepilo se je slavenstvo na jugu“, то та његова тврдња наплази на најжешће опровргнуће у језику у тој песми. Баш противно тому, што др. Краус вели, јесте на свом месту: Мухамеданством није појачало словенство, него је оно испало словенству много снаге и сока, те га врло у своју службу. Што такве песме, као што је ова о Смаилагићу Меху, нису постале са свим турско-арапске, има се захвалити само дурашној снази хришћанске рје. (Још и тако што мора да се доказује ученому доктору, „пријатељу „нашега“ словенског народа, за кога недавно рече неко, да је превађањем српских народних песама на немачки језик погодио „сретну мисао, која више вреди него да је као ђенерал битку добио“! — Уреди „Стражилова“.) Песма о Смаилагићу Меху не сме никако тражити, да се због своје велике песничке лепе особите слави и уздиже, као што то хоће др. Краус, па по њему Вид Вулетић Вукасовић. Прилично незнатан садржај претрпан је опширношћу и описивањем појединости. (Овде наводи у кратко г. Јагић садржај те песме.) Приповетка се креће лагано и тромо, дикција је лоша, па и за епску већ приповетку и сувише прозвична, а опоре и сурове повике ни мало не диче песму. Правилност, иначе тако прстога српског десетераца, често је доста поремећена. И о таквој песми

говори др. Краус: „sve je sočno, jezgrovito, umjesno“!! Држи ли тај нас за такав servum peccus, да мисли, да нам сме тако штогод подметати?! Певач те песме је из Херцеговине (близу ушћа реке Буне у Неретву, јужно од Мостара). Дакле очекивао би се у његовој песми прави јужни или херцеговачки, т. зв. јекавски дијалекат. А овамо се песма може назвати пре икавском, ако је да се поверује писаному слогу. До душе др. Краус тврди у уводу стр. XIII., да се из народних уста место ије не чује управо и него иј', дакле сиј'ва (место сијева), лиј'ва (место лијева). Па ипак, ма да и опет ломн врат „научењаку“, овде етимологу (стр. XII.), и хоће да од своје стране донесе што вернију слику народног језика, ипак је заборавио да каже: 1) ко каже тако иј' место ије, да ли сви око Мостара, или само Мухамедовци? 2) да ли то иј' треба и у његовој овој песми? Ако је тако, онда бих ја волео да знам, за што је у слогу у песми оставио само и или ије? Како се слаже то са хваљеном филолошком тачношћу, коју Вид Вулетић Вукасовић истиче у овом издању („zabijlježio je filologičnom vještinom, veli za Крауса Вид, toliko umno osebnosti narječja, da će se i najmanje sitnice jezične sada poznavati“)? Па и што се тиче тога, како се изговара х, нисмо на чисто. Др. Краус вели: пред р и л постаје х јако гутурално, као у Немаца ch у lachen; кад овамо а у стиху 4, 5 његова издања стоји rāni а не hrāni. Како то да протумачимо? Није ли можда др. Краус по 15 стихова у уводу на другом где месту чуо, па овде ставио, да му песма буде само што дужа. Сам је крив, што га тако сумњичим, јер ја на жалост морам додати, да цео овакав, какав се појављује, не улива поуздања као посматрач, који љуби истину. Што на а меће spiritus asper, да изрази лако h у речи aga, ašikovati, што пише š и ž, може се само похвалити; тек бих рад знати, је ли право, кад пише ст. 273. roarčiše, а ст. 800 hārca? Па и иначе најбох у слогу те песме на недоследности, за које не знам, коме да их у рачун упишем. Тако пише највише ostadoh, а овамо у ст. 46., 375. ostado' и 618. osta'; код придева у множини пише h: boljih 238., naših 383., gotovijeh 739. и т. д., а ји' 337. и т. д., svije' 900., svojije' 1052., rijani' 1239., veliki' 1240. Шта да се ту мисли? Иста индивидуа је у тим стварима по правилу доследна. Кад Краусов певач вели rāniti место hrāniti, посумњао бих, да збиља каже hvaliti (место можда faliti или valiti), као што др. Краус пише ст. 30., 34. и т. д. (сравни његову примедбу уз ст. 995). Понда не знам, да ли збиља сам Ахмед мења dojdeš, dojde, pojde, najde (197., 208., 660., 661.) и dogje, dogješ, pogje, nagje и т. д.; не знам, где да читам djevojka као дјевојка а где као ђевојка? Спорадично бележење нагласка доказује само, како издавач слабо на томотри, иначе не би написао ст. 124. mazar, а 126. mazâr, 162. ne otiti (место otiti) и т. д. Као да није сигуран у разликовању: ' и ^ и ' и ^, па пише н. пр. bābine место bābine. Једном речју, нека др. Краус не уображава, да је достигао узориту тачност Вукову, кому он, као и свима другима етнографима јужних Словена, својима предходницима, одaje мало поштовања. У коментару, који је заузео стр. 69. до 165. има неколико ствари са свим красивих н. пр. примедбе о уводима, што обично иду испред епских песама (стр. 69—78.), и о завршецима (стр. 155.—163.), у осталим ту је главно — тумачење турско-арапских израза и читавих фраза, које киште у песми. Тумачење би то могло испасти са свим краће, да је писац сложио и протумачио те речи по азбучном реду, као што је то радио Вук и други. Овако се не да све одмах наћи; н. пр. у ст. 47—48. има реч dōsti (Вук акценчуира 2. наредж: dōsta), па нити је та реч у коментару на том месту протумачена, нити се упућује на оно место (стр.

85., ст. 106.), где се збиља само спомиње, да *dōst* значи пријатељ. Како не знам источних језика, који овде долазе, не смем се упустити у пресуђивање ових Краусових тумачења; али ипак морам порећи неким ваљаност, н. пр. *djerdan* (стр. 73.) не значи у нас врат (*der Hals*) него *ђердан* значи *Halsband*, *tēstijer* није помагач, пристав, као што вели др. Краус ст. 153, него значи: допуштење, *Erlaubniss*; *binjek* (ст. 265.) није најпре камен него јахаки коњ (*Sattelpferd*, *Reitross*). а кад узима оно друго значење, треба очевидно имати у мислима још камен, с којег се ујахује, *binek taš*, сравни примере у Миклошића (у Вукову речнику и нема бињек ни бинек таш, него бињак и бињакташ=бињашер-камен=бињаш, — Ур. „Стр.“); реч *bošča* (стр. 393.) такођер је криво протумачена, нема она посла с речи по ша (*Turban*, *Kopftuch*), него = *богџа*: *Packet*, *Bündel* и т. д. (Оваких погрешака наводи Јагић још, па додаје:) Ако тек треба доказа, да су моје замерке према поступку Краусу са својим гравивом оправдане, наведу још две свешнице његове, које су изашле у Мостару: „*Tri gijeći Hercegovca*. У *Mostaru* 1885.“ (16^о XII. 39.) и „*Pandžić Huso i Pavečić Luka probra*. *Pjesan naših muhamedovaca*. У *Mostaru* 1885.“ (12^о 36.). У првој свесци има 3 песме, у другој једна: неједнаке су форматом и писмом, нетачан у њима правопис, до ала бога нехатна интерпункција, штампарских погрешака „их же нест числа“! У првој свесци нам се бар каже, од кога су оне три песме, у другој (а у њој је красна песма са 932 ст.) ни речи. Мораш најпре да нађеш XVI књ. *Mittheilungen*—а антрополошког друштва у Бечу, где се господин доктор Фридрих С. Краус штампао предавање „О једном херцеговачком народном епосу“, па да дознаш, где је скупљач ту песму прибележио. У отиће ваки то предавање као коментар уз песму, али у њему је много што-шта на пречац речено или иде ускоје иначе пишчевим тврдњама. Молим н. пр. да се испореди, што се каже овде о односима босанско-херцеговачких Мухамедоваца према својој хришћанској браћи, с оним, што се каже у уводу уз „Смајлагића Меху“ о утицају вере, која раздваја исте становнике у Босни и Херцеговини. Које од то двоје јесте по др. Краусу управо истино? Или н. пр. нека се испореди хвала, којом се обасипање језик мухамедовских народних песама у споменутом уводу, с овом тирадом, што је ево наводим од речи до речи из једнога пишчева предавања: „Тај наш језик кинти од свакојаких турских, арапских, гдегде персијских, немачких, грчких, арнаутичких, талијанских, румунских и маџарских израза за најобичније предмете свакидашњег живота. Свака шеста реч је страна. (И тај лено „ерске народне ствари упознаје и са страним светом“! — Ур.: Код толико супротица, које на обе стране пуцају од претераности, и нехотице морамо замолити писца, нека ипак покуша, да се понаша са својим тврдњама, и описивањима што најљивије, е, богме, морам му рећи, — колико толико пристојније. Био сам не давно на једном од његових силах предавања, што их обично даје у антрополошком друштву у Бечу Безусловно га похваљујем, и то не тек први пут сад, као извршеног преводиоца срп. народних песама — он не преводи до душе од речи до речи, али постиже код немачког читаоца, који не зна српски, заиста прави песнички утицај — па му хвалим и красни успех, што га је постигао тада својим предавањем у свом преводу песме „Пандић Хусо и Павеčić Лука“; али не могу довољно ни са доста израза да осудим ову наказну слику, што је показа у уводу о казивању српских народних песама. Да је оно урликање и букање, што га је он репродуцирао пред својим слушаоцима, прави начин казивања срп. нар. песама, то прво не би никада слушалац садржај печачеве песме разумео, а друго не би нико био врстан, ни Вук нити икоји скупљач после њега на ни сам г. др. Краус, да и једну само песму напише после толиког урлава и букања. — Тако ето В. Јагић и опет одру Фридриху С. Краусу. Још је лане („Јавор“, бр. 34.) проф. Јо-

ван Живановић, — показавши, да песма о Смајлагић-Меху не само није најлепша „од свијех до сада тисканих гусларских пресјама нашега славенскога (као што вели др. Краус) народа на Балкану“, него да се са ма којом од оних у П. или III. књ. Вукове збирке не да ни испоредити ни лепотом ни језиком, — рекао: „Што Смајлагић Мехо заостаје за Вуковим народним песмама, то иде на рачун онога, који га је прибележио“, јер „г. Краус нема ни смисла за филологију“. А овај Јагићев реферат донесосмо с тога тако опширно, што је лена лекција и за свакога, који хоће да скупа народне песме. На туђим погрешкама учимо се и ми своје исправљати. Па, мислимо, греше многи и многи од оних, што, чим коју песму прибележе, трче с њом у штампу, место да је поднесу најпре каквомо човеку, који се у тому послу разабра. Јер (вели проф. Ј. Живановић). „Ко хоће да скупа народне умотворине, тај мора стајати на висини науке данашњег нашег језика“, па судити, како песма вели, „ни по бабу ни по стрицима“.

— У 136. броју „*Hrvatske*“ а у рубрици „*Pripisano*“ обаирући се на нашу белешку у 23. броју на страни 368. говори г. *Stepanoff* („—ff“) врло много а каже врло мало. Он поводом наше белешке долази до чудних закључака: 1. да је писао „*фелтон*“ (а не оцену под рубриком „*Књижевност*“); 2. да му незнање тумачимо као атентат на Вука; 3. да је не само успомена Вукова повређена, него и (чујте!) успомена великог Гундулића, Палмотића, Браза, Виктора Ига и Ђакома Леопардија; 4. да је Нови Сад (где излази „*Стражилово*“) према Загребу „с оне стране“ Драве; 5. да је нама ону белешку диктирала „пробатна и обљубљена политика, која гледа да и најмање зрнце песка баца у око своје народне браће“; 6. да је Вукова успомена сваком Хрвату света, (а Србину не?); 7. да се књижевне оцене (у њега — „*фелтони*“) пишу ли за забаву публике (у „*Hrvatskoj*“?!); 8. да се управо „шало“ и та ваљда је већ доста тих логичких „*кокица*“! Шта да кажемо на тако сметњачку логику? Ми смо просто констатовали факат, да г. *Stepanoff* не зна, шта пише, јер да зна језика, не би написао „*Вучјими*“, а да зна историју књижевности, не би написао, да је Вук „стварао нове речи“, да је најпосле знао значење фразе „*ad usum delphini*“, не би се био бламирао њеним тумачењем. Из тих наших приметаба не може наметан човек никад извадити оне закључке, које је извадио г. *Stepanoff*, већ ће рећи, да имамо ми право. Што се пак последње примедбе тиче, којом нас протачки грди, доказује двоје: 1. да ми заиста имамо право, и 2., да је на врло високом степену васпитање и изобразење у оштроумног и досетљивог критичара г. *Stepanoffa*.

— Штампарија Граница у Загребу издала је ово дана Гундулићеве „Сузе сина разметнога“ у јетину а лепу издању. Уз појему је приложен лик Ивана Гундулића и слика, како се блудни син враћа кући оцу.

— У седници Киншталудијева друштва у Будимпешти 10. о. м. читао је најбољи данас маџарски уметнички преводилац Карло Сас своје преводу средњевековних песама. Затим је приказано из заосталог естетичког дела Августа Грегуша одељак: „Двоструки основ ленога“ и најпосле је гроф Геза Зичија читао своју новелу под насловом „Дора“.

— Енглески несики Тенис добио је од Лондонског накладилика Мекмиљена 72,000 ф.р. за откуп песме, коју је спевао у славу 50-годишнице краљице Викторије.

— Познати фабриканат Круц у Есену подигао је у својој фабрици велику штампарију, да штампа новине само за своје раднике.

— На руским универзитетима учио је год. 1886. 779 женских ђака, и то 243 на филолошким, 500 на физичко-математичким и 36 само на математичким факултетима. Од тих је 85 положило строге испите.

— Ранкеова библиотека постала је својина универзитета Сиракушког у Северној Америци.

САДРЖАЈ: На странпутици. (Наставак.) — Млад старац. (Анакреон.) Превео В. Бранчић. — Олга (Свршетак.) — Селим бег. Песма Змај-Јована Јовановића (Уз слику.) — О кнезу Лазару. (Наставак.) — Женски карактери у појези Лазе Костића. (Наставак.) — Ковчежић. Уз нашу слику. — Гласник. — Књижевне белешке.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табуку. Цена му је 5 ф.р. а вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. на по год.; 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 ф. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожкића у Београду.